

D. A. G.
SPECIMEN ACADEMICUM,
REVELATIONI
QUID DEBEAT
PHILOSOPHIA
NOSTRA,
PAUCIS EXPONENS;

Cujus partem priorem,
Consensu Ampliff. Facult. Philos. Aboënsis,

PRÆSIDE,
VIRO CELEBERRIMO,

D. NO MAG. JACOBO
HAARTMAN,

Philos. & Hist. Liter. PROFESS. Reg. Extraord.

Publice examinandam sistit

HENRICUS GABRIEL PORTHAN,
OSTROBOTNIENSIS,

Die V. Aprilis, ANNI MDCCLVIII.

Loco Horisq; ante merid. consuet.

XX

ABOÆ, Impressit DIRECT. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland. JACOB MERCKELL.

S:æ R:æ MAJ:tis
 MAXIMÆ FIDEI VIRO,
 REVERENDISSIMO PATRI ac DOMINO,
D:NO CAROLO FRID.
MENNANDER,
 S. S. Theologiæ DOCTORI CONSUMMA-
 TISSIMO,
 Diœceseos Aboënsis EPISCOPO EMINEN-
 TISSIMO,
 Regiæ ibid. Academiae PRO-CANCELLARIO
 MAGNIFICENTISSIMO,
 Senatus Ecclesiastici PRÆSIDI GRAVISSIMO,
 Scholarum per Diœcesin EPHORO ADCURA-
 TISSIMO,
 Reg. Acad. Scient. Holm. MEMBRO MAXIME
 INCLYTO,
 MÆCENATI MAXIMO.

*UTi obscuros per se, nec nisi mutuato lumine gauden-
 tes planetas, nativa luce sua fulgentes stelle, una
 nempe qualibet in suo, quemadmodum sol in presenti hoc
 nostro systemate, sine ulla splendoris proprii diminutione,
 suis radiis illuminant & conspicuos reddunt; ita ex sum-
 morum virorum nominibus, quæ vel sola illustrare orbem
 habitabilem poterunt, auctores ignoti suis lucubrationi-
 bus, in lucem emittendis, sed propriæ præstantiæ com-
 menda-*

mendatione destitutis, favoris & dignitatis aliquem locum
fœnerari haud immerito studere solent. Quamobrem,
cum exercitii non minus, quam tirocinii ponendi gratia,
juveniles meditationes in publicum editurus, præsidium
& ornatum pagellis circumspicerem, TUA REVEREN-
DISSIME PRÆSUL, non solum fecit solita & omnibus
nobis, qui in TE Regiæ hujus Academiæ PRO-CAN-
CELLARIUM EMINENTISSIMUM jam sufficimus,
sat diu cognita & efficacissime probata erga literarum
cultores benevolentia, sed specialiora illa quoque inprimis,
quæ, dum hoc triennio, partim ut nationis nostræ
Inspectorem accuratissimum, partim ut totius Universi-
tatis hujus celeberrimæ EPHORUM MAGNIFICEN-
TISSIMUM, TEMET venerandi felicitas mihi conti-
git, in me conferre dignatus es favoris & gratiæ do-
cumenta, permoverunt, ut incomitum licet hunc juvenilis
ingenii factum REVERENDISSIMO NOMINI TUO in-
scribere, atque in signum æternum duraturæ veneratio-
nis dicare ausus sim. Serena igitur &, qua soles,
gratiosa fronte hanc devotissimæ pietatis tesseram ad-
spicias, submisit rogo; quod humillimum votum si impe-
travero, novum id sane robur iis addet, quæ ad sum-
mum universi Arbitrum pro omni genâ TUA, MÆCE-
NAS MAXIME, & perperua felicitate, Ecclesiæ, Pa-
triæ, Literis, ut proficua maxime, sic exoptatissima,
fundere nunquam intermittet

REVERENDISSIMI NOMINIS TUI

Cliens devotissimus

HENRICUS GABRIEL PORTHAN.

VIRO Plurimum Reverendo atque Praclarissimo,
**D. NO MAG. GUSTAVO
JUSLENIO,**
PASTORI Ecclesiarum, quæ in *Cromby* DEO col-
liguntur meritissimo,

Avunculo & Benefactori summa animi vene-
ratione ætatem colendo.

Si ulla unquam officia sancta sunt & inviolabilia, gratæ
certe mentis officium inter præcipua, locum suo merito
tueatur; quod quippe externa licet legis coactione solutum,
eo majorem tamen in omnium, quos ullus subit honesti fen-
sus, animis, vim & efficaciam habere solet. Si vero ullus
unquam erga benefactorem fovere & testari animum debet
gratum, mihi illi certe incumbit, in quem tanta prostant &
tam ampla a Te, AVUNCULE PROPENSISSIME, cumulata bene-
ficia, ut ne quidem enumerari a me, multo minus prædicari
digne, omnium autem minime, cujus nec sperandi quid-
dem me audacia incessit unquam, compensari debita ratione
queant. Totus enim sum in ære Tuo: cuncta fere TIBI
debeo. Paternam, per integros duodecim annos & plus,
fensi curam; filii expertus sum jura. Non tantum primus
fuiſti, qui fortunæ nostræ fulcro & gubernatore domi fere
amisso, naufragii periculum incurrentibus succurrere, & in
TUAM me domum tutelamque recipere properaſti; sed lite-
rarum

KONGL. MAJ:ts
TRO-TJENARE och HÅRADSHÖFDINGE,
Öfwer

Pikie och Halicko Hårader,

Ådel och Högaktad

HERR P E T T E R
J U S L E E N,

Min Högårade K. Morbroder.

Utan af nämna alla de oskattbara wålgjerningar, som af *Min Högårade K. Morbroders* godhet, hela mitt Faders-Hus i gemen, och hwar och en af oss i synnerhet, tid efter annan, tillflutit; har allenast jag, under mitt korta wiffande här wid Kongl. Akademien, med så många och öfwerlygande wedermålen af gunst och ömhet blifwit öfwerhopad, at både et större utrymme än mina gråntfor tillåta, och en skickeligare penna än min ödfwade hand föra gitter, skulle tarfwas, at dem i sin widd, och som mitt tackfamma sinne gjerna åstundar, utföra. Jag har ej allenast wid mine studiers idkande njutit frukten af *Min Högårade K. Morbroders* otröttade omsorg och mogna anstalter, utan ock i andra mål, som på en ifrån hembygden

rarum quoque primum mihi instillasti gustum & ipse ad literas manuduxisti, assiduisque gravissimi muneris distractus officiis, aliis me informandum tradidisti. Tu monitis semper & consiliis saluberrimis me instruxisti. Tu ad inclytam hanc musarum sedem toto, & quod excurrit, triennio me sustentasti, nullisque pepercisti sumptibus, quo scientiis utilibus & necessariis animus imbueretur. Tuæ hanc etiam opellam, speciminis Academiæ loco futuram, munificentia debeo. Cui igitur majori jure, quam TIBI, TUA reddere pagellasque, indocta licet minerva elaboratas consecrare debui? Cognosces hinc, Tuis qua ratione beneficiis usus sim; sed solitam precor, benevolentiam juvenilium simul conatum sinas esse interpretem. Latus autem ego hanc occasionem arripio, gratæ & venerabundæ mentis patefaciendi recessus. Testabuntur hæ literæ piæ voluntatis motus, etsi grato satisfaciendi desiderio vires desint. DEum autem Ter O. M. qui benefacta sine remuneratione & indotata relinquere haud solet, calidissimis nunquam non fatigabo votis, ut Ipse, quod meas superat vires, plena & abundantiam mensura impleat, omnia TIBI optata & prospera adferat, vitam diutinam & felicem, in Ecclesiæ emolumentum TUORUMQUE solatium & gaudium, largiatur, eademque jam per legem mortalitatis peracta felix, æterna tandem beet in cœlesti patria vita!

Plurimum Reverendi atque Præclarissimi
NOMINIS TUI

Cultor humillimus

HENRICUS GABRIEL PORTHAN.

den aflägte ort, och wid egen föga förfarenhet, ej äro af mindre wigt, haft all möijelig hjelp och handräckning. Så mycket mera är jag derföre, å min sida, til tacksamhet och årkånsla förbunden, som detta är det endaste, jag emot så stora wålgjeringar, kan åstadkomma. Jag betjenar mig således med nöije af detta tilfället, då jag skal framgifwa i dagsljuset mitt första Academiska lärospån, at tillika afbördas en af mine ömaste skyldigheter; och här den åran at upoffra dessa ringa pappers-blad, såsom tacksamhets wedermålen, för all af *Min Högtårade K. Morbroder* åtnjuten ynnest och godhet. *Min Högtårade K. Morbroders* medfödda ådelmod försäkrar mig, at de med wanlig gunst låra uptagas. Hwad i min förmåga brister, at min innerliga årkånsla i sjelfwa wärket, å dagga lägga, tåktes Försynen af sit rika och outöseliga förråd upfylla, och förlåna *Min Högtårade K. Morbroder*, til Samhällets nytta, och samtelige Anhöriges stöd och fågnad, en waraktig och sjelfbegärlig wålgång och fällhet; med hwilken wördnadsfulla önskan, jag in til mitt yttersta har åran at framhårda

Min Högtårade K. Morbroders

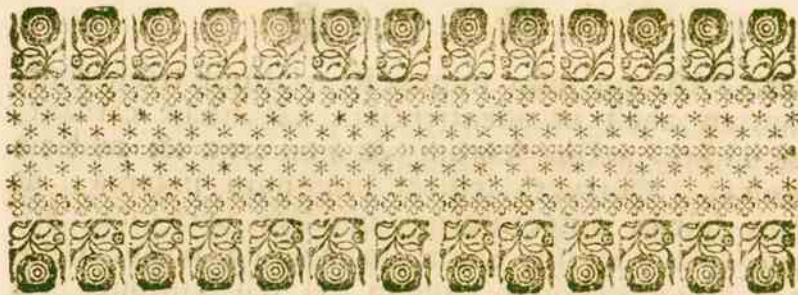
Ödmjukaste tjenare

HENRIC GABRIEL PORTHAN.

CONSPPECTUS DICENDORUM.

- §. I. **I**nstituti rationem explicat.
- §. II. Spurias, vel ad præfens institutum non pertinentes de Revelationis in Philosophia usu sententias, removet.
- §. III. Ad ipsam tractationem introducit, priusque tractationis momentum proponit.
- §. IV. *Doctrinam de DEo* antequam Revelatione ratio collustraretur, multis nævis mendisque scatuiffe ostendit.
- §. V. Nec *Psychologiam* mitiori fato fuisse usam, evincit.
- §. VI. Vitia & errores in *doctrina Ethnicorum Morali*, exhibet.
- §. VII. Cur ad majorem florem Physica a gentilibus perducenda potuerit, rationem indicat.
- §. VIII. Emendationem Philosophiæ a vitiis quibus apud gentiles scaturerat, Revelationi vindicat.
- §. IX. Num sine Revelationis ope ad præfens suum fastigium Philosophia evehi potuerit? disquirat.
- §. X. Dubia nonnulla contra hætenus disputata, resolvit.
- §. XI. Posterius tractationis momentum explicat, & quæ adhuc sit vel expectari queat Revelationis in Philosophia utilitas, expendit.
- §. XII. Adserta contra secus sentientes ulterius tuctur.
- §. XIII. Fundamentum asseratæ Revelationis in Philosophia utilitatis, exponit.
- §. XIV. Ex hætenus disputatis, argumentum pro Divina S. Scripturæ origine deducit, dissertationisque finem facit.

§. I.

Ultum & acriter constat aliquo tempore inter eruditos controuertum esse de Revelationis in Philosophia usu: quem præprimis, qui *Philosophi Mosaici & Christiani* appellari gestierunt, vel in Phycis etiam demonstrandum sibi sumserunt, aliis non minori studio iis renitentibus. Factum est inde, quod plerumque accidere solet, ut modus utrinque ægre teneretur, quamque illi iusto longius extendissent Revelationis in Philosophia utilitatem, ea parcius ab his, quam decet, inculcarentur. Et illorum quidem error, qui limites, quos finis & indoles Divinarum literarum insinuant, tam manifeste transiliebant, quo apertior est, eo facilius explodi potuit, ita ut nullos, vel paucos saltem, hodie inueniat defensores.

res. Ast qui iusto minus Revelationi tribuerunt, tantum abest ut assentientibus vel hodie careant, ut indies potius eorum & numerus & audacia crescat. Corrupta scilicet hominum ingenia, ut sunt spiritu autocratorico quodam occacata, eo-que ipso adversus Summum Numen resque Divinas longe majorem, quam vel ipsi sentiunt, vel præ se ferunt, inimicitiam animo fovent, ita Revelationem inprimis ut intolerandum quoddam licentiaæ suæ impositum jugum considerant, quod ideo ut excutere Revelationisque merita deprimere possint, nullam non arripiunt occasionem. Quum autem operæ omnino pretium videatur, Revelationis in Philosophiam merita plenius evolvere, atque contra temerarios hostium conatus vindicare ita, ut S. Scripturæ dignitatem plus ex hoc argumento roboris quam detrimenti capere pateat: specimen aliquod Academicum editurus, hunc potissimum campum eligendum esse putavi, in quo tenellas ingenii vires periclitarer; hancque tibi jam igitur L. B. dissertatiunculam fisto, quid Revelationi de præsentis sui flore Philosophia debeat, paucis exponentem. Quam licet argumenti dignitati haud respondere sciam, ut mitiori tamen censura stringas, ea qua par est observantia rogo.

§. II.

Quamvis autem id inprimis in præsentis agere constituerimus, ut insignem; quam rationis discipli-

disciplinæ Revelatio præstat, utilitatem ostendamus, eorum tamen conatus, qui ex S. Scriptura systema aliquod Philosophicum omni numero perfectum & absolutum exsculpere aggressi sunt, eo minus esse probandos censemus, quo certius constat, non eum in finem Revelationem nobis a Summo Numine esse concessam, ut arcana quædam naturæ nobis ex professo pandat, vel mysteria Philosophica nos erudiat, quippe quod nec DEum voluisse, nec hominibus esse necessarium patet: sed ut veram ad æternam felicitatem viam monstret, mediatorem DEum hominibus reconciliantem proponat, atque ad meriti ejus communionem quosvis salutis suæ studiosos invitet; qui certe finis nihil, quod systema Philosophicum proprie & comūiter sic dictum sapiat, promittit. Experientia præterea loquitur, frustra Mosaicos illos atque Christianos Philosophos, (ita enim contra quos disputamus vocari cupiebant,) in isto saxo volvendo defudasse, imo illatis plerumque in S. Scripturam suis hypothesebus, sensum *θεοπρεπει* mire depravasse. Neque magis illorum ratio placet, qui dum a parte rationis placita sua haud fatis firmo niti fundamento cernerent, intempestivo zelo S. Scripturæ iis prætere auctoritatem adlaborarunt, arreptisque hinc inde S. Codicis phrasibus, partim nihil tale innuentibus, partim apparentiam tantum rei nudam sine ulteriori determinatione in transcurso quasi experimentibus, suas hypotheses incertas, dubias, falsas, pro veritate Divina & im-

mota venditarunt. Nec illorum denique sententiam ut jam defendendam suscipiamus, instituti fert ratio, qui in S. Scriptura vestigia seprehendere putant veritatum quarundam physicarum, recentiori demum aetate investigatarum detectarumque, quarum ideo Divinam originem prodidisse semet feliciter autumant. (a) Licet horum aliàs labores haud improbemus, quin in multis collaudemus potius, sententiam eorum, quoties firmas assertionis suæ allegare valuerint rationes, (plus enim interdum viros hos cetera acutissimos in Sacro textu vidisse, quam vident alii præjudiciis non præpediti, negari haud potest,) ultro amplexuri.

§. III.

Remotis ita quæ scopum præsentem non tangunt, propius jam ad institutum nostrum accedentes, Revelationisque in Philosophiam merita qua quidem fieri potest brevitate enarraturi, inter prima utique & maximi ponderis momenta ponimus, *quod tot navis mendisque scatens, Philosophia, quamdiu a gentilibus excolebatur, Revelationis imprimis ope non tantum repurgata sit atque emendata ab iisdem feliciter, sed ad præsens quoque summ fastigium, quod*

(a) Quorum facile principes sunt viri Celeberrimi Jo. Jacobus Scheuchzer in *Physica Sacra*, & Bernardus Nieuwentyt in opere elegantissimo: *Rechte gebruech der Weltberuechtung* &c. qui videri possunt.

quod nisi Revelatio auxiliatrices porrexisset manus, vel egre vel nunquam attingere valuisset, paulatim sic evecla surrexerit. Quam quidem Thesin secundum singula membra rite probaturi, necesse omnino erit, ut in antecessum, quæ Philosophiæ ante ejus cum Revelatione factum connubium facies fuerit, strictim perquiramus, potioresque & maxime fundamentales errores, quibus in veritatis ulteriori indagine morabantur & impediabantur gentilium Philosophi, annotemus, facilius deinde tutiusque, hac consideratione præmissa, quid Revelationi in Philosophiæ emendatione tribuendum sit vel minus, judicium laturi. Monebimus autem hic B. L. ne hæc Revelationis merita ad omnes disciplinas Philosophicas æque nosmet extendere velle cogitet, etiam eas, quæ cum veritatibus Revelatis nullum directum habent nexum, ut Mathematicas &c. quarum quidem florem parum, nec nisi indirecte, a Revelatione dependere, aliisque adscribendum esse causis, lubenter largimur. Non enim aliam Revelationis in Philosophia utilitatem asserere nos in præfenti & propugnare, quam quæ ex mutua utriusque cognatione deduci & intelligi possit, clarius infra evadet.

§. IV.

Indolem igitur & conditionem Philosophiæ gentilis strictim examinaturis, primum *Doctrina de Deo*, quam summum esse omnis sapientiæ apicem

ipsi gentiles saniores confessi sunt, consideranda sese nobis offert. Egregie quidem ejus cum præstantiam, tum necessitatem, se intellexisse ostendit Cicero, de Nat. Deor. L. I. c. 2. qui, quæstionem proferens, num DEUS provideat rebus humanis, nec ne? *Ea, inquit, nisi judicetur, in summo errore necesse est homines atque in maximarum rerum ignoratione versari; & paulo post: Cum pietate simul & sanctitatem & religionem tolli necesse est: quibus sublatis, perturbatio vite sequitur & magna confusio. Atque haud scio, an pietate adversus DEOS sublata, fides etiam, & societas humani generis & una excellentissima virtus justitia tollatur.* Hæc vero tanti ponderis doctrina inepte fatis & misere a plerisque gentilium Philosophorum tractata est. Atheos, vetustiori æque ac recentiori ævo prohdolor! in dedecus humani generis repertos, non moror. (b) Reliqui, licet subinde multa de DEO sana & egregia disputaverint, cum tamen de ortu hujus universi, aut de origine mali & animæ humanæ dicendum esset, quæ antea struxerant di-

rue-

(b) Si, latiori sensu, Atheismi vocabulum omnes, qui talem de DEO opinionem fovent, quæ veram ejus notionem evertit, sub se comprehendet, sane omnes fere gentiles hac labe fuisse infectos dicendum erit. Minus vero justa hac Atheismi significatione nos abstinemus, illos solum hoc nomine intelligentes, qui data opera tale excogitarunt systema, quod DEI existentiam omnemque ejus metum tolleret. Quales ex veteribus fuisse perhibentur Diagoras, Democritus &c.

ruebant, & vel materiam aeternam DEO adjuge-
bant, (c) vel spiritualitatem ejus simplicissimam
evertabant, (d) vel fato in mutabili & cæco Eun-
dem subjiciebant, (e) vel omni rerum creaturarum
cura & gubernatione spoliabant, (f) & sic por-
to,

(c) Mirum prorsus in modum hæc de aeternitate mate-
riæ opinio animis eorum inolevit, ut ne unum quidem ex
iis, qui ortum mundi explicare tentaverit, hoc errore va-
cuum reperire liceat. Vid. *Bruckeri Hist. Crit. Phil.* passim
suis in locis & quam p. 678. T. I. imprimis laudat Dissert.
Cel. Moshemii *de creat. mundi ex nihilo*, Cudworthi *fyst.*
Intell. adnexam.

(d) Quo omnes illi pertinent, qui vel certam DEO figu-
ram & formam rotundis verbis tribuerunt, ut Eleatici, E-
picurei; vel mundum a DEO emanasse statuebant, ut po-
puli Orientales plurimi & Græciæ Philosophi fabulares an-
tiquissimi; vel animas saltem hominum ab essentia DEI esse
decerptas vel emanasse putarunt, ut cæteri Græciæ sapien-
tes vel Philosophi fere omnes. Nam quod *πρώτης ψεύδος*
hæc ex parte erat, tam crassas de spiritibus notiones ani-
mo fovebant, ut nec dubitaverint, vel ipsum DEUM ignem,
lucem &c. utut subtilissimum, dicere. Conf. de his omni-
bus supra laudatum Bruckerum, p. 690. 924. 1077. &c.

(e) *Κυρία* Stoicorum *δόξα*: Sic enim Seneca, de provi-
dentia c. 7. ex Stoicorum mente, *eadem*, inquit, *necessitas*
& DEOS obligat; ac irrevocabilis Divina pariter ac humana
curfus vehit.

(f) Præter Epicureos & Democritum, *cujus fontibus*
Epicurus hortulos suos irrigavit, teste Cicerone de N. D. L. I.
c. 43. in eodem quoque luto hæsit Aristoteles; notissimum
enim ejus est dogma, *DEUM sublimaria non curare.* Ob-

ro, quibus omnibus dinumerandis jam superfedemus. Hæc, quamvis Summo Numini maxime esse indigna, prima fronte quilibet sana mente instructus videre possit, in omnium fere gentilium Philosophorum systemata nihilominus, saltem quoad partem, irrepsertunt. Qualis autem futurus sit *Theologia* habitus, independentia, spiritualitate, libertate, providentia, omnipotentia, aut similibus summi Numinis attributis, ceu fulcris hujus doctrinæ præcipuis, sublatis vel infractis, cuilibet judicandum relinquo.

§. V.

QUæ de *anima* humana gentilium tradebant Philosophi, neque majoris erant pretii. Sive enim originem sive naturam ejus rimari vellent, ceu imperferutabili quodam & stupendo mysterio perturbati, in varios errorum gyros inciderunt. Qui nihil, nisi quod oculis videre manibusque palpare poterant, existere admittebant, cum Eleaticis & Epicureis animam materialem esse & una cum corpore nasci interireque, docebant. Alii cum Aristotele de *Anim.* L. II. c. I. animam per $\epsilon\rho\tau\epsilon\lambda\acute{\epsilon}\chi\epsilon\iota\alpha\nu$ ἴην πρώτων σώματων φυσικῶν οργανικῶν, ζῶην ἔχουσαν δύναμιν (quod nihil aliud innuere, quam actum permanentem vel vim primitivam activam corporis, omnium

servandum quoque, quod, qui providentiam Divinam negabant, etiam a formatione mundi penitus DEum semper excluderint.

omnium circumstantiarum diligens docet comparatio,) definiens, atque inter mentem & animam, Νῆν κῆν ψυχῆν discrimen facientes, illam quidem immortalem & simplicem statuebant, hanc vero corpoream & interitui obnoxiam. Difficile quidem determinatu est, quid per *mentem* illam seu *intellectum agentem*, quem extrinsecus advenire homini eidemque immitti putabat, intellexerit Aristoteles; id tamen nihilominus verosimile admodum est, ceu æternum & in tota specie humana unicum, omnibus orbis terrarum hominibus communem, illum obscure licet sibi eundem concepisse. (g) Reliqui vero, qui his saniores videri volebant, quibusque hæc deliramenta placere non poterant, debere quidem

B

dem

(g) Videtur hic ad *animam mundi*, quam a Platone acceperat, alludere: licet enim cuique homini Plato, contra quam fecit Aristoteles, suam animam peculiarem & propriam assignarit, omnes tamen & singulas ex anima mundi sua, quam ex natura tum *idea* Divinæ exemplaris, tum *materia* æternæ constitam denuo, adeoque tertio jam gradu inferiori a fonte omnium entium spiritualium limpidissimo, *DEo*, derivatam somniaverat, discerptas statuebat. Similiter ergo *mens* s. *intellectus agens* Aristotelis non quidem erat ipse *DEus*, quem ad ultimam usque cœli sphaeram relegavit, sed *eo inferior* quædam *intelligentia*, per totam terram diffusa. Vid. Brucker. T. I. p. 702. seq. & Walchii parerg. Acad. p. 262. 304. & 310. Ita lusus ingenii mire variant, ubi frenum semel eidem laxaveris; neque error, ut dicitur, admissus in prima concoctione, tollitur facile in secunda & tertia.

dem animam a corpore diversam esse substantiam, ex diversissimis ejus & vires corporis longe superantibus operationibus perspiciebant, (b) ut neque fugere illos potuit, in corpore tamen debere illam versari; cum autem, negata creatione ex nihilo, nulla alia ratione ortum animorum explicare possent, (i) eo absurditatis delapsi sunt, ut hinc ad

(b) Conf. Cicero de Amicitia cap. XIX. & de Senectute c. XXI. & XXIII. cujus verba maximam assertioni nostræ lucem conciliantia, legi omnino merentur.

(i) Creatione ex nihilo sublata, omnes simul veri nominis substantias immateriales, præter DEum, tolli; nisi animorum ex essentia Divina ortus satis absurde admittatur, infra suo loco demonstrabitur. Licet autem hi, de quibus loquimur; Philosophi plerique tam alte quidem cogitatione surgere haud valuerint, ut veram & genuinam entis simplicis ideam, sine admittione alicujus corporei, quod imaginatio facile subdit, formare potuerint, sed ut aërem, lucem, ignem, vaporem subtilem, illud sibi representaverint; entis tamen simplicis plurima attributa & proprietates admittebant, & a corpore visibili sollicitè idem distinguebant, contradictionem hic latentem non animadvertentes. Hanc igitur cogitationis capacem materiam vel quasi materiam, quam reliquæ crassiori materiæ opponebant, ex hac nequaquam oriri potuisse, sed diversæ prorsus esse originis putabant. Quum autem creationem ex nihilo rejicerent, nec præter DEum & æternam materiam aliud quicquam æternum esset possibile, unde subtiles hos spiritus deducerent, materia vero ista æterna, ceu crassa nimis & rudis, istis producendis ex se idonea minus & inepta censeretur, reliquum erat, ut essentiæ Divinæ particulas quasdam illos es-

ad Divinam eorum originem concluderint, eosdemque æque ac genios varii generis, seu angelos, quorum confusam pariter notitiam quandam, per traditionem maxime, analogia adstipulante, acceperant, ipsius essentiæ Divinæ particulas quasdam ignobiliores esse statuerint, quæ quidem, ob nescio quæ delicta, in corpora humana tanquam in ergastula quædam pœnæ & purgationis ergo detrusæ essent. Egregie autem prorsus de his Cicero de Nat. D. L. I. c. II. *non viderunt, inquit, distractione animorum humanorum discerni & dilacerari*

B 2

DEum:

se statuerent, idque eo potius, quod divisibilitatem Divinæ essentiæ haud repugnare, depravata primum vel sublecta entis simplicis genuina notione, concludebant. Ne autem quis putet, injuste sic nosmet gentilium Philosophis materialismi crimen obvertere, cum frequenter tamen apud eos vocabula *immaterialis, simplicis, spiritus*, (ἀσώματῶν, ἀπλῆς, πνεύματῶν) occurrant, notandum, diverso plane sensu ac apud nos, ea fuisse a plerisque saltem eorum adhibita, nec nisi materiam quandam subtilissimam, invisibilem, homogineam, crassiori materiæ oppositam, vi cogitandi præditam, natura sua immortalem, ipsis denotasse. Dicta confirmant, ut alia prætereamus, ea imprimis apud scriptores gentiles loca, in quibus, quod modo simplex, immateriale, spiritum dixerant, mox aër, ignis, lux &c. vocatur. Si qui alii, certe Stoici multa de animæ simplicitate, immortalitate & præstantia differebant, & hi tamen Philosophi ipsum quoque Divinum Numen, multo magis animam, ejus, ut putabant, ignobiliorem particulam, ignem quandam subtilissimum dixerunt. Reliquorum par est ratio. Vid. imprimis Moshem. ad Cudworthum Syst. intell. c. I. §. 17. p. 36.

DEUM: & cum miseri animi essent, quod plerisque contingeret, tum DEi partem esse miseram: quod fieri non potest. De immortalitate animæ quid tenuerint gentilium sapientes, ex his quæ jam attulimus, iudicium facile fieri potest. Qui videlicet admittere eandem videntur, siculneis plerumque & male cohærentibus, ut in confusa cognitione fieri solet, rationibus eam superstruunt; reliqui pro figmento habent. Nec ex toto ethnicorum Philosophorum choro, unus quidem produci potest, qui hujus veritatis *απόδειξιν* vere talem & per omnia sibi constantem dederit; quin potius in confusa quadam rei arduæ & obscura etiam noticia subsistentes, majorum ut plurimum auctoritate & traditione perpetua insigniter in hac sua opinione probabili confirmati sunt. Ut si hæc quoque *Revelationis filia* abfuisset, dubius fere quis hæreret, annon penitus cognitionem eorum veritas hæc maximi momenti subterfugisset: saltem si cognita etiam quibusdam fuisset, paucorum certe reportasset firmum & immotum consensum. Prout autem quisque de ortu & natura animæ diverse sentiebat, ita porro de reliquis quoque ejusdem affectionibus iudicare necessum habuit: unde facile intelligitur, falso superstructa fundamento, aut falsa fuisse omnia, aut sibi mutuo repugnasse, atque in unum conflata, chaos quoddam doctrinarum confusum & male cohærens effecisse.

§. VI.

IN *Morum doctrina* excolenda, non exiguam quidem multi ex gentilium Philosophis industriam collocarunt; labori vero successum haud respondisse, vel ex iis, quæ breviter de Theologia & Psychologia eorundem adduximus, judicium fieri poterit. Tam arcto enim hæ scientiæ vinculo copulantur, ut una everfa depravatave, non possint non reliquæ simul gravi vulnere affici. Cujus quidem rei testimonia, gentilium Philosophiam perlustranti, plurima sese offerent. Intra nostram autem manebimus scientiam: quam ex perversis gentilium opinionibus Theologicis atque Psychologicis, non parum damni contraxisse patebit. Namque illos quidem, qui *providentiam* Summi Numinis sustulerunt, simul omne obligationis, legis & virtutis fundamentum immane quantum labefactasse, sole clarius est. Quæ enim virtus? quæ lex? quæ obligatio? ubi nullus agnoscitur superior, nulla sentitur vis obligatoria, nullum boni vel mali præpondium exquisitum? Similiter qui *fato* cuidam cæco & absolutæ necessitati actiones hominum subjecerunt, quid unquam doctrinæ moralis sanæ adversum aut inimicum magis, excogitare potuissent? Funditus enim hoc ipso omnem humanam libertatem atque inde pendentem actionum imputationem sustulerunt. Et hoc tamen absurdum & impium dogma, non barbaris tantum plebisque gentibus placuisse constat, sed a Græcis

quoque Philosophis eorumque sectatoribus Romanis, imprimis Stoicæ sectæ addictis, qui præcipue tamen excultæ moralis Philosophiæ gloriam sibi tribuebant, esse propagatum scimus. (k) Nec minorem Psychologiæ corrupta conditio in morum doctrinam influxum habuit. *Animæ immortalitatem* negatam a multis, a reliquis non nisi dubitanter & perverso sensu fuisse assertam, supra notavimus. Esse autem hanc inter præcipua moralis scientiæ fulcra numerandam, ii omnes largiantur oportet, qui cogitaverint, nonnisi hac posita poni posse præmia & pœnas post mortem, gravissima ad virtutem sectandam fugiendaque vitia incitamenta, quibus sublatis, non metus solum Divinæ vindictæ tollitur, efficacissimum ad malos coercendos frenum, sed spes etiam omnis melioris vitæ & consolatio eorum, qui virtuti litant, evanescit. Hoc itaque virtutis Palladium qui interverterunt, non potue-

(k) Adponere heic lubet hujus rei nonnulla testimonia: præter fati definitionem a Chrysippo datam, quam nobis conservavit Gellius No&. Att. L. VI. c. 2. & insignem locum Senecæ Tragœdi Oed. v. 980. versus quosdam Græcos Cleanthis, huc pertinentes, sic vertit Seneca Philosophus, ipse quoque Stoicus, Epist. 108:

Duc me parens celsique dominator poli
 Quocunque placuit: nulla parendi mora est,
 Adsum impiger: fac nolle, comitabor gemens;
 Malusque patiar, quod pati licuit bono.
 Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

Conf. §. præced. IV, not. (r)

potuerunt non lubrico admodum fundamento totam morum doctrinam superstruere, (l) nec aliter, quam ex ambitionis aliquo stimulo, virtutis umbram quandam, non ipsam virtutem, sectari illos & colere oppido patet. Reliqui vero, qui animæ immortalitatem ut probabilem defendere videntur, licet ex hac ratione solidiora utique virtutis motiva adferre debere videantur, (m) parum tamen,

(l) Non ignoramus quidem, præter pœnas & præmia alterius vitæ, alia quoque motiva circumferri, quæ hominem ad legis naturæ observantiam incitare & flectere valeant, vel perfectionem & utilitatem propriam, vel internam virtutis præstantiam, vitiorumque sceditatem &c. respicientia. Sed si ad indolem hominum corruptam paulo curatius attenderimus, facile patebit, ad superandam pervicacem ad mala proclivitatem parum hæc sufficere. Propriæ utilitatis & perfectionis promovendæ principium cujusque corrupto subjacet judicio, pœnarum & præmiorum alterius vitæ consideratione sublata; de virtutis vero excellentia & vitiorum sceditate pulchre sic quidem per theoriam generalem disputari potest, at applicate in rem nostram nihil vel parum hæc speculatio sola ad cupiditates resspendendas valebit. Præmia & pœnæ naturales, cum immediate actionem sequantur, præmiorum & pœnarum vim omnem atque considerationem apud homines malefanos fere amittunt; nisi igitur legem naturæ sanctione pœnali sufficiente carere, hoc est, vi legis destitui, existimare velimus, pœnæ & præmia ulteriora, alterius maxime vitæ, ei conjungenda sunt.

(m) Sufficere namque hoc prudenti debet, quod saltem magnum pondus argumenta pro immortalitate animæ habeant, & spem bonæ melioris vitæ eximiam dent, justum vero improbis

tamen, si placita eorum paulo curatius expendantur, huic expectationi satisfaciunt. Uti enim supra jam innuimus, arctissime apud gentiles hæc propositio, anima est immortalis, cum illa, qua essentia Divina particula statuitur, cohærebat. Priorem igitur cum affirmant, conjungenda ei etiam erit posterior, quo fit, ut non minus absurda, impia, doctrinaeque morali sanæ adversa, hæc ipsa evadat hypothesis, quam illorum, qui animæ immortalitatem plane non admittunt, audacia. (n)

Accessit

metum future gravissimæ pæne incutiant. Ingentis enim malis etiam non magna timendi ratio, ne dicam magna verisimilitudo, curam cavendi excitare debet. Uti egregie monet auctor anonymus (qui illustr. Leibnizius putatur) Epistolæ censoriæ in Libr. Pufendorffii de Off. hom. & civ. quæ hujus Libri edit. a Cel. Barbeyracio curatæ adnexa est, §. VI.

(n) Hinc enim, quasi ex largo quodam fonte, non superbia tantum, quam ubique produnt gentilium Philosophi, maxima, simul licet subtilis & honestatis quandam speciem mentiens, prono fluebat alveo, sed alia quoque plurima vitia & errores scaturiebant. Non veritos eos fuisse Divinitatis quoque cogitationes alere, videre ex Ciceronis Libro de Senectute cap. XXII. licet, ubi Cyrus moriens ex Xenophonte ita filios adloquens introducit: *quare si hæc ita sunt* (scil. esse animam immortalem & consequenter essentia Divina particulam) *sic me colite ut DEum, sin Sc.* Ita in Somnio quoque Scipionis, Africanus major minorem docet quod DEus esset, cap. VIII. initio. Qui autem ipsi dii essent, quid opus fuit, ut primum suum fontem precibus fatigaret, nisi de rebus ad hujus vitæ utilitatem pertinentibus, quæ ipsorum quidem non subiacebant arbitrio?

Accessit præterea & hæc mala insigniter auxit, ignorantio non lapsus solum humani generis gravissimi, sed effectus quoque ejus, intimæ & profundissimæ hominum corruptionis, cujus nulla fere distincta cognitione gaudebant. Pervicacem, quam apud se animadvertebant ad mala proclivitatem, ut molestam quidem deplorabant; (o) quod vero vitiosa esset, atque legis Divinæ violationem simul involveret, penitus eos fugiebat. Die Heidsnische Philosophen, egregie inquit Cel. Walchius Lex. Phil. tit. Erbsünde / könnten nicht wissen / wie die begierden in der sünde und abweichung vom Göttlichen Gesäße bestunden / welches auch Paulus Rom. 7: v. 7. von sich selbst bekennet. Die bösen und unordentlichen begierden kan zwar ein jeder bey sich aus
 C eigener

Et cum summo DEO, qui in æternum partibus suis essentialibus carere haud poterat, essent necessarii, de pœnis æternis ne somniabant quidem. Bonorum post hanc vitam remuneratio in eorum essentiali cum DEO reunionē consistebat, quam igitur sibi properare, præcipua sapientis erat cura. Improbos vero, si a Poëtarum fabulis discedas, nulla alia manebat pœna, quam hujus felicitatis aliquantum temporis retardatio, quem in finem alii Metempsychosin, alii alia commenta in partes vocabant. Quam parum vero utilitatis hæc omnia morali doctrinæ attulerint, vel me non monente quilibet intelligere facile potest.

(o) Hinc triti illi versiculi:

Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Ovidius.

Item:

Video meliora proboque, deteriora sequor. Idem.

eigener erfahrung empfinden: Seneca sagt de ira L. II. c. 9. inter cetera mortalitatis incommoda & hæc caligo mentium, nec tantum necessitas errandi; sed & errorum amor; und dess Sopatris ausspruch beyh Grotio comm. ad Lucæ 2: v. 22. soll gewesen seyn: *οὐδὲν ἀνθρώποις τὸ ἀμαρτάνειν*, aber auf die abweichung von Göttlichen Gesäße könte man mit der blossen vernunft nicht kommen/ da man sich bald über die bösen verrichtungen über die gewonheit / bald über die nachamung beschwerte / wie man aus dem Cicerone und Seneca hin und wieder sehen kan. = = = Sie wüßten nichts von der straffe der sünden / und wegen des natürlichen Todes / klagten die meisten Philosophen die natur und die gebrächlichkeit dess leibes an; von dem Geistlichen aber wüßten sie gar nichts / und ihre gedanken von ewigen leben / waren entweder irrig oder doch gar ungewiß. Quam vero hujus corruptionis suæ exactior notitia, virtutis iter serio & feliciter emensuro sit necessaria, facile intelligitur. Qui enim fieri potest, ut feliciter se curet, qui ita penitus morbi sui naturam nescit, ut cum maxime ægrotet, sanum se esse putet? vel num is vitia superasse feliciter censendus est, qui prominentias eorum aliquousque sustulerit quidem, atque quo minus in actus externos turpes palam erumpant impediverit, sed truncum tamen radicesque intactas reliquerit, novos semper ramos furculosque progerminaturas. Hinc igitur gentilium istorum virtutem veram & solidam esse haud potuisse, sequitur; quibus quippe pro isto, quod eidem

dem adhærebat, malo vel morbo originario & maxime fundamentali, medela nulla ex ista quidem philosophandi ratione suppetebat. Ex eodem hoc fonte, corruptione scilicet profundissima humani generis ignorata, superba illa quoque gentilium de propriis in conversionis negotio viribus pervasio fluebat, quæ tanta erat, ut nulla se ad virtutem colendam Numinis ope egere, crederent, sed in propria cujusque hoc esse potestate & arbitrio positum jactarent. Sic enim Seneca, *stultum esse*, ait, *bonam mentem a diis optare, cum unusquisque eam a se ipso impetrare possit*; & Horatius L. I. Epist. 18. canit:

*Sed satis est orare Jovem qui donat & aufert,
Det vitam, det opes; æquum mihi animum ipse parabo.*

Quæ pluribus inculcat atque persequitur Cotta apud Ciceronem de N. D. L. III. c. 36. Ex his igitur cum satis patere arbitrer, quam multis vitiis scatuerit morum quoque doctrina apud gentiles, instituti memor, reliqua, quæ hac de re dici possent, prætereo.

§. VII.

DEvolvitur jam ad *Philosophiam gentilium Naturalem* considerandam; cujus quidem præsentem florem Revelationi aliquomodo adscribere, licet ineptum forte primo intuitu videatur, re tamen altius perpenſa, non sine omni id ratione fieri,

fieri, elucescere arbitramur. Respiciendum vero, uti diximus, in antecessum paulisper ad conditionem hujus scientiæ ante ejus cum Revelatione initium connubium, unde non exiguam assertioni nostræ lucem affundi speramus. Observatu autem dignum est, palmarium in Philosophia Naturali gentilium vitium fuisse, quod non tam experientiam ducem in scrutanda natura secuti sint, quam assumtis potius pro lubitu hypothesebus, omnia phænomena ex iis explicare tentaverint; unde factum, ut metaphysicis magis speculationibus argutiisque dialecticis, Physica oneraretur, quam utilibus locupletaretur experimentis inventisque. Perversi autem hujus instituti rationem ipsa Philosophiæ eorum indoles facile suppeditabit. Qui enim primum de rebus naturalibus philosophari instituebant, antequam de natura & affectionibus rerum singularum disquirere atque exponere aliquid possent, non potuerunt non de ortu hujus universi rerumque omnium conjunctionum sumtarum, certam aliquam scientiam desiderare. Est enim hoc humanæ menti insitum, ut quam primum rationes rerum investigare susceperit, ad quod suamet quidem ipsa natura fertur, sui ipsius originem totiusque hujus, in quo degit, universi primum noscere cupiat; quarum rerum ignoratio eo illam magis angit, quo difficilius ab iis cogitationes abducere potest. Corruptio autem humani non minus intellectus, quam voluntatis, in causa est, cur inquieto huic certiora de rebus maximis sciendi desiderio,

fiderio, ut ad fummi sui & universi Conditoris notitiam hoc stimulo perveniant, hominibus indito, levissimis saepe & ineptissimis commentis satisfiat. Quod quidem his quoque, de quibus loquimur, Philosophis accidit; qui in diversa licet multum abierint, cuncti tamen, de recto aberrantes tramite, pro junone nubem sunt amplexi. Id autem quamvis ad Physicam parum pertinere videri posset, pertinuisse tamen, magis equidem quam optandum foret, quæ mox sequuntur demonstrabunt. Namque qui in explicanda hujus universi origine nullam quidem Summi Numinis rationem habebant, alias certe, potentia DEi creatrici conservatricique æquipollentes, rationes physicas adinvenire utique debebant, ex ipsius materiae sinu & essentia evolutas deductasque; quod cum salva veritate fieri manifesto repugnet, ad fingendum delapsi, varias varii excogitabant hypotheses, quo majori se subtilitate commendabant, eo quidem præstantiores, quas, dum communi hominum vitio nemo errasse videri vellet, et veritatis præ se speciem ferrent, quibus posset coloribus quisque pingebat, & pro virili contra fecus sentientes defendere annitebatur. Generali igitur huic principio tota Physica erat convenienter tractanda, ad quod omnia quoque phænomena, quantum unquam licuit, explicari, exigi, adaptari debebant, nihil vero contrarium eidem aut doceri aut admitti potuit; plurimæ igitur veritates opprimendæ, plurimæ fallaciæ exstruendæ erant, quarum

ideo uberrima quoque segete veterum scripta abundant. Ex eodem etiam hoc fonte, non poterunt non sectæ, odia, rixæ, cavillationes captiosis & inanibus circumvestitæ speculationibus, cætervatim promanare, quibus per tot deinde secula non referta modo, sed oppressa etiam, pulcherrima jacebat scientia. Quæ omnia non antiquiorum tantum temporum historia literaria confirmat, (p) sed recentior quoque satis superque illustrat experientia.

Qui

(p) Ad unum provocamus Epicuri Physices systema, quod eleganter in primis exposuit T. Lucretius Carus libris suis VI. de *Rerum Natura*, quod qui attentius paulo consideraverit, facile deprehendet quam ibi omnia atomis personent; qui suo motu & declinatione totius mundi ornatum produxerint, qui generale quoque Physices fundamentum & clavem quasi universæ naturæ hisce Philosophis subministraverint, in quorum favorem multa perverse & temere docuerint, pro quibus tanquam pro aris & focis pugnarint, qui rixas & altercationes acerrimas excitarint, & verbo, qui suis consequentiis totam Epicuri Philolophiam in primis deformaverint. Aristoteles, cui in Physicis rationum loco verba vocesque vendere familiare erat, disseccando optime se nodum solvisse ratus, omnem prorsus mundi originem omnemque consequenter præexistentem materiam negabat. Verum omnia tamen præceptorum principia exuere impotens, simile quoddam ille quoque, quo fingendi pruritum pasceret, commentum invenit, materiam ejus primam puto, ad quam cum non nisi abstractionis ope pertingere possêt, abstractionum in Physicam introducendarum auctor fuit, egregie ipse hoc artificio ad inscitiam tegendam usus.

Qui vero non quidem penitus a creationis conservationisque negotio DEum removebant, sed creationem tamen ex nihilo negantes, non nisi architecti, æternam materiam pro varia ejus aptitudine scite disponentis vices Summo Numini sustinendas assignabant, necessariæ fere curiositati chaos hujus æterni naturam faciemque indagandi se exponebant; cum & ad intelligendam mundi ex eo formationem maximi esset momenti, & hinc quasi ex communi quodam fonte principia legesque corporum generales, singulis phænomenis explicandis aptas, facillimo negotio eruere se posse, persuasi essent. (q) Hæc igitur de æterno isto rerum omnium materialium principio disquisitio, necessario in Physicam introducenda fuit; intelligique, pro quam necessaria & nobili Physices

Hinc igitur illæ lachrimæ: formæ, privationes, & cetera monstra, quæ tantopere Physicæ nocuerunt. Multa quoque ex recepta semel hypothese Theologica, Physicæ immiscere debuit, ut æternam sphaerarum cœlestium a diis immediatam circumvolutionem, & cætera.

(q) Mirum non est, gentilium Philosophos ab his strenis deduci se passos fuisse, eum ii etiam, qui Christianorum præ se nomen ferunt, & ex S. Scriptura meliora edocti esse debuissent, ex materia quadam præexistenti, non æterna licet, mundi ortum explicare, principiaque hinc & leges corporum universales, omnibus phænomenis explicandis aptas, deducere conati sint. Quod autem plus semper damni & impedimenti, quam utilitatis, hæc conamina Physicæ attulerint, egregie, dicta illustrat.

ces parte eam doctrinam habuerint, vel ex eo potest, quod tam singulari in ea excolenda industria versati sint, quodque inter tot quidem sectas diffimillimas, neminem tamen reperire liceat Physicum, qui hac quoque de re aliquid commentatus non sit. Quum autem certis cuncti principiiis destituerentur, nec nisi proprium cuique sequendum esset ingenium, fieri aliter non potuit, quam ut in indole & natura primævæ istius materiæ definienda, mirifice inter se dissentirent, plurimæque hac de re, aliæ quidem aliis absurdiores, enacerentur opiniones; quibus dum suum quisque inædificaret Physices systema, aliorumque rejiciendo sententias, suam contra alios defendendi necessitatem indueret, iisdem fores aperiebantur incommodis, quorum mox funestos effectus indicavimus, quæque parum certe lætam scientiæ conditionem produnt. (r) Porro, cum & tota hæc de mundi

ortu

(r) Amice cum his Historia conspirat. Quod per singulas sectas eundo, facile quidem probari posset, si tam prolixam disquisitionem arctiores nostri permitterent limites. Jam autem paucis tantum hæc tetigisse sufficiat. Ionicam sectam nemo ignorat fluidi alicujus aquei aut aërei instar chaos æternum sibi concepisse. Huic hypothese plurima eorum reliqua in Physicis placita, ex paucis illis quæ ad nos pervenerunt, oppido innituntur, ut e. g. esse materiam fluxam semper & mutabilem, &c. Platonis Timæum qui perlegerit, eadem ratione, ex ortus mundi consideratione, eum quoque principia effectuum naturalium explicandorum desumere videbit. Nec difficilium idem de reliquis cuique,

ortu disquisitio ad Theologiam fere pertineret, & Philosophi, qui DEum ejusque providentiam omnino admittebant, alia ratione quam ex effectibus primam causam cognoscere nequirent, nec inepte vicissim a causa quoque ad effectus concludi posse putarent; factum hinc, ut insignis inter Theologiam eorum & Physicam nexus intercederet, multumque ex illius corruptione hæc participaret. Quod non illi tantum suo exemplo probant, qui vel ex omnipræsencia Divina ad vacui impossibilitatem cum Thalete concludere, vel ex impia de Numine, forma mundi informante, doctrina, mundum esse animal, cui sensus, respiratio, &c. competere, inferre voluerint; sed tota quoque Platonis, Stoicorum &c. satis superque loquitur Physica.

§. VIII.

Breviter sic potioem gentilis Philosophiæ partem peragravimus, & nævos ubique vitiaque gravissima offendimus. Dispiciendum itaque jam pro instituti ratione, quid Revelatio ad ejus contulerit emendationem. Qua, quidem in re maxima ei omnino deberi, qui æqua lance rem ponderaverit, facile deprehendet. Non enim inveterata tantum plurima præjudicia & errorum qui hætenus rempublicam literariam opprefferant,

D

mon-

qui vel leviter scripta eorum aut doctrinæ enarrationes consulere voluerit, constare poterit.

monstra profligavit, aliisque multis philosophantium incommodis, quæ non male vitia quædam status dixeris, subveniebat, sed vacillantes quoque maximi ponderis veritates confirmavit, & deficientia multa supplevit, sicque non occasionem tantum facultatemque gentilium sapientiam repurgandi, sed ex parte materiem quoque fundamentaque novi prorsus emendatique ædificii philosophici extruendi præbuit. Asserti probationem desiderantes, si ad prima retro post restitutam salutem secula progrediamur, cujus conditionis illius temporis Philosophia fuerit ex supra adductis recordantes, simul autem quam magnam subito per Christianos mutationem subierit, perpendamus, se ipsam facile res expediet. Etenim quam primum ab Ecclesiæ Christianæ doctoribus Philosophia excoli cœpit, licet ad illud quidem culmen, quod postea ascenderat, evehi ab iis statim haud posset, (s) alio tamen prorsus ac apud gentiles habitu

(s) Plurimæ enim, hoc quo minus fieri posset, obstant rationes. Namque primo quidem multi ex iis, quod vel ad gentilium deliria pallianda & hæreticorum incrustanda somnia, vel atheorum impietatem refocillandam, trahi apprimeque inservire, corruptam tum temporis Philosophiam cernerent, ut omnium eam errorum scaturiginem detestati sunt, mediumque tenere nescii, cum corrupta gentilium famam quoque omnem odio habere Philosophiam, sublato hoc discrimine cœperunt; aut mediocri tantum ingenii vi polentes, aliis gravioribus detenti muneribus, persecutionibus vexati fere perpetuis, seditionibus, bellis, tumultibus con-

bitu conspiciebatur, a gravioribus plerisque ethnicorum erroribus purgata. Quod vero illorum haudquaquam sollertiæ adscribi posse, qui gentilium plerumque erroribus innutriti, nequicquam his excellen-

D 2 cellen-

tinuis turbati, novo & accuratori systemati formando pares haud erant; unde factum, ut in iis licet egregie saperent, quorum S. Scriptura aperte mentionem facit, in reliquis tamen, ipsis quos reprehendebant gentilium Philosophis cedere, nec meliora, quin & infulsiora interdum tradere videantur. Deinde, alii in admirationem gentilis alicujus Philosophi præcipue rapti, auctoritatisque tam cæco fascinati præjudicio, ut verum, nisi quod ille dixerat, videre haud possent, cum ex religionis suæ decretis ad S. Scripturæ regulam omnia gentilium examinare placita deberent, perversissimo consilio, illius ad hæc confirmanda obtorto collo trahebant oracula, aut ubi hoc quidem fieri non posset, in mitiorem eadem transformare sensum, mediæque quasi inter Christianismum & gentilismum incedere via cœperunt; quod perversum institutum non entusiasmum tantum Platonicum in Ecclesiam introduxit, sed errorum quoque Origenis plurimorumque aliorum malorum scaturigo fuit. His incommodis tandem purioris doctrinæ corruptio accessit, Romanique imperii clades agmen clausit. Cur autem præter Doctores Ecclesiasticos pauci ex Christianorum gente Philosophiam excoluisse deprehendantur, id præcipue in causa est, quod prioribus seculis sanctam ubique simplicitatem quandam profiterentur homines Christianis sacris initiati, qui vero ex iis doctrina alicubi & eruditione valerent, maxime ad sacra plerumque munera obeunda accederent, gentilium sic Philosophos, adversantes sibi, propriis eorum armis profligaturi. Posterioribus autem seculis, frequentes bellorum tumultus ita ubique terrarum obstrepebant, ut per-

cellentiori gaudebant ingenio, eo magis manifestum fit, quo certius constat, multos eorum rudes plane & in philosophicis hospites, S. Scripturæ solam luculentissimam sapientiam edoctos, nulla ex parte, quo minus cum gentilium Philosophis congregari, & falsitatem vitiaque doctrinæ eorum detegere auderent, reformidasse. Quin ipsos quoque gentilium Philosophos de præstantia Christianorum doctrinæ fuisse convictos, non frequentes tantum Philosophorum ad sacra eorum accessiones docent; sed inde quoque conficitur, quod Stoici imprimis, postquam sanctissima religio inclaruisset, in multis sententiam mitigaverint atque Christianorum placita in sua arva derivaverint, quod vel ex Senecæ, Antonini, Episteti exemplo patet. (1) Ea quoque est, si curatius illam consideraverimus, Sapientiæ Reve-

pauci musarum sectari possent delicias; qui vero etiam, turpem illam & ineptam philosophandi rationem sectariam sæculi sui more secuti, parum omnino literas adjuverunt, Tandem vero & hanc qualemcunque ignorantia remoram hostiles principum in literas animi & barbarorum dominatus sustulerunt penitus, quam deinceps rerum constitutionem Romani Pontificis industria conservavit, utpote cujus impudens & injusta dominatio, in tenebris orta fundataque, lucem minime sustinere potuit.

(1) Conf. *Bruckerus* in *Hist. Crit. Phil.* T. I. P. II. L. II. c. IX. §. 3. p. 909. seq. & T. II. p. 331. seq. qui dissertationem quoque suam *de Stoicis subdolis Christianorum imitatoribus* reperiendam *Temp. Helvet.* T. III. p. 260. indicat, atque ad eam lectorem remittit.

Revelatæ indoles, ut methodica licet nostri ævi
 accuratione, aut demonstrationibus thesibus statim
 subjunctis, exarata non sit, quod neque Divinum
 ejus Auctorem decuit, nec tulit majestas rerum,
 humanæ intelligentiæ vim & notionem fugientium,
 quæ præcipuum ejus constituunt argumentum; sin-
 cere tamen eam consulentibus & amplectentibus,
 & ab allatis supra gentilium aliisque tutum præstet
 erroribus, & in iis quas attingit rebus, vera quæ
 sint fallaxæ dijudicandi facilitatem præbeat. Fieri
 igitur non potuit, quin Divino hoc lumine præ-
 diti Christianorum doctores gentilium facile dispel-
 lerent tenebras, rationisque disciplinæ purioris ad
 florem debitum perducendæ fundamenta jacerent.
 De *Theologia* ne dubitari quidem hoc potest, quam
 in Sacris Pandectis purissimam & integerrimam ex-
 hiberi, nec adversariorum æquiores, quam diu in-
 tra rationis sphæram consideratur, (quæ enim in-
 tellectus humani transcendunt limites, hic in con-
 siderationem non venire per se patet,) negare pos-
 sunt; decentem enim de summo Numine ideam
 sistit, solumque æternum, independentem, liberri-
 mum, omnipotentem, simplicissimum Eum esse
 non minus, quam universi ex nihilo creatorem,
 conservatorem & moderatorem benignissimum &
 sapientissimum evidenter docet: quæ qui edocti
 probe erant, non gentilium tantum Theologiam
 emendare, sed ad summum quoque florem natura-
 lem de DEo doctrinam perducere potuisse, patet.
 Neque minorem in *Psychologia* emendanda usum
 Reve-

Revelatio præstitit, cum & animæ humanæ primam originem luculenter ostendat, & diversitatem ejus a corpore, immortalitatemque, non minus egregie inculcet; quibus jactis fundamentis facillime gentilium heic commenta profligari & meliora solidioraque substitui poterant; *Moralem* vero *doctrinam* tam excellentem Sacræ Literæ tradunt, ut & ipsis Divinitatis ejus hostibus admirationem moveat. (u) Providentiam summi Numinis, justitiam & erga homines benevolentiam, libertatem actionum humanarum, obligationem ad cultum summo Numini præstandum, animæ immortalitatem, & præmiorum pœnarumque post mortem certitudinem, evidentissime insinuat; atque legis Divinæ rigorem & profundissimam calamitosamque humani generis labem vividissimis depingit coloribus. Veram præterea ad virtutem viam monstrat, & efficacissima ad illam consequendam adminicula subministrat. Difficile itaque esse non potuit his suffultis principiis, gentilium errores depellere, fallacem virtutis eorum indolem nudare, & superbam de sufficientia propriarum virium persuasionem comprimere. *Physica*

(u) Narrat auctor anonymus, qui edidit *Bref om Blancade Amnen*, quod cum homine naturalismo infecto in Gallia collocutus sit de religione Christiana, qui, cum ille ex præstantia doctrinæ Salvatoris & Apostolorum moralis veritatem ejus demonstrare vellet, ei dixerit: *La morale est Divine, mais le dogme est faux.* Vid. *Epist. VII. p. 84.*

ſic ſi nihil aliud utilitatis attulit, hoc tamen extra dubium eſt, opinionum illa de ortu mundi portenta delendo, quorum tam late per totam hanc ſcientiam effectus & propagines manarunt, perverſam hanc philoſophandi rationem Revelationem noſtram fuſtuliffe, rixasque eo ipſo & contentiones Phyſicorum, hinc maxime ortas, quibus quàm naturæ viribus ſcrutandis magis fere intenti fuerant, diſſipaffe, atque liberos in poſterum homines experimentis meditationibusque Phyſicis inſtituendis præſtitiffe, quibus hujus ſcientiæ noſtra ætate florem debemus. Addi poteſt, emendata Theologiæ indole, nimis arctum illum hanc ſcientiam & Phyſicam inter nexum inſigniter imminutum eſſe, qui & Stoicorum, & Platonis & ex parte Ariſtotelis aliorumque Phyſicæ multum nocuit, & ex illius fere corruptione unice dependebat. Neque exigui quidem in multis naturæ phænomenis explicandis uſus diluvii hiſtoria erit, cujus licet confuſa quædam notiſſima per traditionem ad omnes fere gentes permanaverit, tutiorem tamen & diſtinctam magis cognitionem Revelationi debemus. (x)

(x) Plurima ad eſſe in tellure noſtra aquæ eam aliquando totam ambientis, veſtigia, & antea multis conſtitit obſervationibus, & noſtra imprimis ætate, poſtquam celebratiſſima *de aquarum decremento* controverſia agitari cœpit, extra omne dubium collocatum eſt. Hæc phænomena, ſi diluvii accuratiorem notiſſimam Revelationi haud ſuppeditaviſſet,

set, aut explicari non potuisse, aut quod indoli humanorum ingeniorum magis convenit, observatoribus suis nescio quæ impositura fuisse deliria, necesse est, quibus tamen jam & facile & libenter carere possumus. Lentam quandam & perpetuam hic aquarum diminutionem statuere, ad omnia phænomena explicanda ægre sufficit, cum inde neque destructionis & violentiæ manifestissima, quæ montes nostri exhibent, vestigia explicari, nec petrificatorum animalium, herbarum, &c. in montium & terræ penetralibus reperorum rationes dari queant. S. Codicis igitur hic de diluvio universali narratione standum, ne eam deferentes, temere ipsos nosmet in absurdas & incertas præcipitemus conjecturas, & agnoscenda grata potius mente fuit, quam extenuanda, quæ per Revelationem ingentia summus ejus Auctor in nos conferre dignatus est beneficia. Confer. Orat.

Nob. D:ni Tilas, Sten Rikets Historia, coram Reg.
 Acad. Scient. Holm. habit. & Rev. Episc. Bro-
 walli Beträskande om Wätternsfringen,
 S. 77. p. 177. seq.

à L' AUTEUR.

MONSIEUR!

Quoique le chemin de la gloire & de l' honneur soit par
lus meme très difficile à chercher; celui de trouver
le véritable l' est encore plus: car le premier se pré-
sente souvent à des personnes, qui ne permettent pas à une
vertu sans tache d' être le conducteur de leurs actions; au
lieu que le second se rencontre & se trouve, lorsque l' appli-
cation à l' étude, & les soins que l' on y emploie sont ac-
compagnés du mérite & de l' esprit.

Pour vous, Monsieur, qui encouragez vos chers com-
pagnons à acquérir les sus dites qualités, qui leur en mon-
trez même le véritable chemin, & qui vous y etes appliqué
avec autant d' exactitude, que de plaisir, je suis très per-
suadé, qu' il ne vous sera pas difficile de parvenir aux hauts
degrés de l' honneur au quel vous aspirez.

La savante dissertation, que vous donnez au public,
Monsieur, fait connoître suffisamment, que vous possédez les
qualités & vertus qui ornent un Etudiant, & qui me font
présager l' avantage que vous en retirerez, joint au plaisir
extreme que vous allez causer à votre chere famille & à
vos amis.

Comme j' ai toujours eu l' honneur d' être du nombre
de vos intimes amis, & que je trouve aujourd'hui les oc-
casions de pouvoir vous féliciter sur vos progrès à venir,

E

je

je vous prie, donc, Monsieur, d'accepter ces courtes lignes comme une marque de mon amitié sincère, & de la joie intérieure que je ressens de votre avancement.

Je souhaite enfin de voir du moins vos travaux Académiques récompensés aussi bien que vos vertus & vos veilles couronnées de Lauriers; ce qui vous fera passer avec tranquillité & plaisir le reste de vos jours entre les bras de la gloire & de la fortune;

C'est de quoi vous pouvez être assuré, & de l'amitié profonde, avec la quelle je suis

^E
MONSIEUR

vos très-humble serviteur
& fidele ami,

ERIQUE CAJANUS, Fils.